

Милијана Бојић

boji.milijana03@gmail.com

Татјана Миљевић

Душица Липовац

ЈУ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске

Бања Лука

УДК 027.54(497.6 PC):025.8

DOI 10.7251/BSCSR2109030B

COBISS.RS-ID 135589377

НАЦИОНАЛНИ ФОНД РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Сажетак: Народна и универзитетска библиотека РС, од 1999. године обавља функцију националне библиотеке у Републици Српској, што значи да је њена обавеза да прикупља, чува, представља и даје на коришћење библиотечку-информациону грађу и изворе Републике Српске. Грађа за национални фонд се набавља куповином, размјеном, поклоном и обавезним примјерком. У раду ћемо се осврнути на значај формирања и одржавања националног фонда, као и на услове и начине прикупљања библиотечке грађе.

Кључне ријечи: национални фонд, библиотека, формирање, набавка, чување, смјештај.

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске је основана 1868. године као Српска читаоница са библиотеком. Године 1936. она обједињује све бањалучке библиотеке и прераста у централну Народну библиотеку Краља Петра И Великог Ослободиоца. Условљена развојем и потребама једног универзитетског града, ова библиотека 1981. године постаје чланица Универзитета у Бањалуци, те прераста у Народну и универзитетску библиотеку *Петар Кочић*. Одлуком Владе Републике Српске од 2. априла 1999. године постаје и национална библиотека Републике Српске која, под једнаким условима, обавља три основне функције: националну, универзитетску и градску и добија назив Народна и универзитетска

библиотека Републике Српске. Као и национална библиотека НУБ Републике Српске је и централна матична библиотека за све библиотеке у Републици. Сектор градске јединице НУБ РС је средишња јавна библиотека Града Бања Луке која своју дјелатност остварује кроз Информативно-позајмно одјељење и службу Библиобуса, Дјечије одјељење и Завичајно одјељење.

Формирање националног фонда Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске

Народна и универзитетска библиотека РС, од 1999. године обавља функцију националне библиотеке у Републици Српској, што значи да је њена обавеза да прикупља, чува, представља и даје на коришћење библиотечку-информациону грађу и изворе Републике Српске

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске кроз систематско прикупљање и библиографску обраду библиотечко – информационе грађе и извора гради национални фонд.

Од 1999. године Народна и универзитетска библиотека Републике Српске прикупља грађу за национални фонд. Национални фонд, као и други фондови библиотеке (Завичајна збирка), обухватају и грађу из периода од утврђивања територијалних граница Републике Српске, тј. 1992. године. Период од 1992. до 1999. године улази у ретроспективну националну грађу библиотеке.

Грађа је прикупљана на основу свих каталога Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске, лисни, електронског Winisis Biblio, узајамне, библиографско-каталожке базе података COBIS.BH, каталога издавача, и у сарадњи са Заводом за издавање уџбеника и наставних средстава из Источног Сарајева.¹

Израда ретроспективних библиографија је важна због очувања српске националне баштине и културног идентитета.

¹ Јањић, Јелена, *Библиографија Републике Српске, монографске публикације 1992-1999*, Бањалука 2012, II.

Критеријуми за формирање националног фонда Републике Српске

Библиотечко-информациону грађу и изворе националног фонда чини:

- Издавачка продукција Републике Српске, од њеног настанка. тј. од 1992. године;
- Грађа се односи на Републику Српску и њене становнике, а која је објављена ван територије Републике Српске на свим језицима;
- Грађа чији су аутори са територије Републике Српске.

Публикација ће постати дио националног фонда ако је њен аутор лице које задовољава неки од следећих критеријума или њихове различите комбинације:

- да је рођено на територији Републике Српске;
- да је живјело или живи на територији Републике Српске;
- да је послом везано за територију Републике Српске;
- да је допринијело развоју Републике Српске.

Врсте библиотечке грађе и извори

У складу са дефиницијом, национални фонд обухвата књижну и некњижну библиотечко-информациону грађу и изворе из Републике Српске, и то:

1. монографске публикације (књиге у најширем смислу, штампане, руком писане, или умножене било којом врстом технике, сепарати, стара и ријетка књига);
2. периодичне (серијске) публикације, штампане, руком писане или умножене било којом врстом технике (листови, новине, часописи и периодика на годишњем или вишегодишњем нивоу-годишњаци, алманаси, календари);

3. некњижна грађа-аудиовизуелна грађа у ширем смислу (аудио грађа, визуелна грађа, аудиовизуелна грађа, веб странице), мултимедијална или вишеврсна грађа, музикалије, картографска грађа, плакати и леци, графичка грађа, фотографије, разгледнице, ситни документациони материјал.

Набавка грађе

Набавка библиотечко-информационе грађе за национални фонд се не разликује од набавке грађе уопште. Грађа за национални фонд се набавља куповином, размјеном, поклоном и обавезним примјерком.

Набавка грађе за национални фонд је текућа и ретроспективна. За систематско и свеобухватно прикупљање грађе за национални фонд неопходно је прије свега стално прикупљувати податке о издавачима и њиховој дјелатности, објављеним насловима, учешћима на сајмовима, њиховом оглашавању, набављати рекламне, комерцијалне и сајамске каталоге, пратити библиографије, националну, текућу и ретроспективну, специјалне и персоналне, редовно провјеравати каталоге већих библиотека, водити картотеке дезидерата, аутора, издавача, штампара.

На прикупљању библиотечко-информационе грађе и извора за национални фонд, осим библиотекара запосленог на овим пословима, требало би да се ангажују и остали библиотекари.

За библиографску обраду свих врста библиотечко-информационе грађе и извора за национални фонд, користе се каталошка правила прописана одредбама важећег подзаконског акта у овој области и нови обједињени ИСБД стандард.

Физичка обрада грађе се не разликује много од обраде публикација које одлазе у редовни фонд, а састоји се од физичког означавања публикације и инвентарисања. Бар код наљепница налази се у горњем лијевом углу предње корице. Уколико публикација нема корице, или је корица предња текстуална или умјетнички образована, треба користити

фасциклу (мапу, кутију и слично). Сигнатура има словну ознаку НФ, ознаку формата (И, ИИИ, В, ВИИ) и редни број. Инвентарисање библиотечко-информационе грађе и извора за национални фонд врши се у текућим књигама инвентара, у односу на врсту грађе.

Смјештај, чување и заштита

Простор за национални фонд мора бити издвојен и требало би да се састоји од простора за смјештај грађе, читаонице и радног простора библиотекарa. Национални фонд се чува и смјешта у посебним просторијама, издвојен из општег фонда библиотеке, а свака од збирки националног фонда чува се одвојено. Број лица који има приступ националном фонду је ограничен. Корисницима није дозвољен слободан приступ грађи.

Монографске публикације се смјештају на полице (било би добро да су застакљене, због заштите од прашине и неконтролисаног приступа). Књиге без корица, сепарати и брошуре, прије него што се уложе, стављају се у кутије или картонске корице. Серијске публикације, такође се послуже комплетирања годишта фасциклирају (без повезивања и коричења). Рукописима треба посветити посебну пажњу, прије свега због уникатности. И њих треба фасциклирати и потом чувати у адекватним ормарима.

Некњижна грађа мора се чувати на посебан, одговарајући начин. Плоче, микрофилмови, магнетофонске траке, компактни дискови, разгледнице, фотографије, плакати, леци, други ситни документациони материјал и сл. смјештају се у ормаре посебних димензија.

Библиотечко-информациона грађа и извори националног фонда чувају се у изворном облику, без коричења, преповезивања, обрезивања, одстрањивања омота или било каквих прилога, осим у случају када повез сам штети грађи. Ако је књига у исто вријеме изашла и у меком и тврдом повезу, штампана латиницом и ћирилицом, потребно је сва издања прикључити националном фонду јер је свака, па и најмања

разлика у опреми књиге довољна да се књига сматра посебном јединицом националног фонда.

Библиотечко-информациона грађа и извори националног фонда не смију се издавати корисницима ван библиотеке, осим за потребе изложби, под посебним одговарајућим условима (примијенити услове из важећих прописа, као рецимо осигурање грађе код осигуравајућег друштва, прецизно утврђени термини излагања, излагање контролисаној јачини свјетлости и сл.)

Заштита грађе националног фонда може бити физичка и правна.

Грађа националног фонда се не може отписати.

Најзначајнију улогу у прикупљању грађе националног фонда има обавезни примјерак Републике Српске. Обавезни примјерак је вид набавке којим аутоматски пристиже грађа за национални фонд, те самим тим пуни полице истог.

Приликом формирања националног фонда, од издавача, аутора, и свих који то желе се тражи још један примјерак књиге, или друге врсте грађе, како би овај и остали фондови били попуњени. Годишњи прилив публикација путем обавезног примјерка је најзначајнији и знатно утиче на национални фонд Републике Српске. Сви издавачи на простору Републике Српске су законски дужни доставити Народној и универзитетској библиотеци РС по дванаест примјерака публикације, како би се очувало национално благо овог простора.

Важно је да се инсистира на обавези издавача, коју је закон већ предвидио, да редовно достављају публикације штампане на нашим просторима.

Закључак

На крају овог рада требало би поново нагласити значај формирања и одржавања националног фонда Републике Српске. Од његовог формирања 1999., укључујући и период од 1992. до 1999. године, улога националног фонда је очување културне баштине и националног идентитета. Како би се овај

фонд и даље градио и развијао потребно је подићи свијест, како аутора, тако и издавача о редовном достављању издавачке продукције. Публикације тако постају не само доступне за кориштење, већ и неotuђиви дио наше националне културе.

Литература

1. Јањић, Јелена, *Библиографија Републике Српске, монографске публикације 1992-1999*, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, Бањалука, 2012.
2. *Од Српске читаонице до Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске – 150 година*, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, Бањалука, 2018.
3. Симовић, Дубравка, *Обавезни примерак, прошлост у будућности*, Народна библиотека Србије, Београд (www.nb.rs (20.4.2021.))
4. Упутство за формирање националног фонда ЈУ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број:44/16

NATIONAL FUND OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Abstract: National and University library of Republic of Srpska has performed the function of the national library in the Republic of Srpska since 1999, which means collecting, preserving, presenting and providing library and informational material and sources of Republic of Srpska. The material for the national fund is gathered through purchasing, exchanging, gifts and mandatory copy. The work will refer to the importance of forming and maintaining the national fund, as well as the conditions and ways of collecting library material.

Keywords: national fund, library, forming, purchasing, preserving, book accommodation.
